

VAN PROTEST TOT PROFILERING: SPAANS IN HET HOGER ONDERWIJS

Nu verschillende talenstudies aan universiteiten en hogescholen onder druk staan, rijst de vraag welke positie Spaans inneemt binnen het hoger onderwijs. Hoe ontwikkelen de studentenaantallen zich, welke keuzes maken opleidingen, en welke samenwerkingen ontstaan er met andere moderne vreemde talen? In dit artikel geven docenten en vakdidactici uit het hbo en wo een inkijk in de stand van zaken én in de manieren waarop zij Spaans aantrekkelijk en toekomstbestendig proberen te houden.

ANITA BRUS

De moderne vreemde talen waren eind vorig jaar flink in het nieuws. Met minder dan 25 studenten per jaar voor Keltisch, Arabisch, Frans, Italiaans en Duits besloot de Universiteit van Utrecht voor die talen vanaf 2026 geen nieuwe eerstejaars meer aan te nemen. De vraag rees hoe het ligt bij Spaans en Latijns-Amerikastudies. Moeten we voor Spaans misschien ook sangria gaan uitdelen, in navolging van de actie van Arjen Lubach, die gratis bier beloofde om meer studenten Duits te werven?

LTM sprak met enkele docenten en vakdidactici Spaans over de rol die Spaans speelt binnen de Nederlandse hogescholen en universiteiten.

‘Bella Ciao’

De situatie in Utrecht staat niet op zichzelf: meerdere universiteiten herzien hun talenaanbod om financiële en organisatorische redenen. Zo probeerde de Universiteit Leiden de financiële tekorten bij de geesteswetenschappen deels op te lossen door vakken uit de bachelor Latijns-Amerikastudies te combineren met die van andere opleidingen. Nanne Timmer, hoofddocent Latijns-Amerikastudies in Leiden, noemt het op deze wijze voorsorteren op bezuinigingen ‘paniekvoetbal zonder een achterliggende visie’. Er volgde een protest waarin de collega’s van Latijns-Amerikastudies, waar Spaans en Portugees deel van uitmaken, en die van de andere talen elkaar steunden: ‘Omdat ook Italiaans op het punt stond in Leiden te verdwijnen, zijn we bijvoorbeeld met zijn allen

Foto: Hogeschool Utrecht

“Bella Ciao” gaan zingen. En we zijn in gesprekken met decanen en opleidingsvoorzitters heel erg gaan uitdragen wie wij zijn, want er wordt te snel over ons gesproken zonder te weten wat wij werkelijk doen.’

Timmer vertelt bijvoorbeeld dat de studenten van haar opleiding terechtkomen op ambassades van onder andere Mexico en Colombia of beleidsmakers worden bij Buitenlandse Zaken: ‘Daarvoor is specialistische kennis over Latijns-Amerika nodig en daar was bij de bezuinigingen gewoon niet goed over nagedacht. Ons protest heeft geholpen, want de bachelor en master gaan nu gewoon weer door – ook voor de talen Duits, Frans en Italiaans.’

Toch blijft de situatie volgens Timmer zorgelijk waar bezuinigingen alsnog doorgang vinden: ‘Bezuinigingen

krijgen gestalte doordat de researchmaster Latijns-Amerikastudies van twee naar één jaar gaat en doordat vakken tegelijk worden aangeboden, wat ten koste gaat van het niveau van de taalvaardigheid. Wel stemt positief dat er sinds de protesten meer communicatielijnen zijn, waardoor medewerkers kunnen meedenken over bezuinigingen zonder dat opleidingen verdwijnen.’

Timmer wijst er ook op dat de geesteswetenschappen in het huidige politieke en sociale klimaat als tweederangs worden gezien: ‘We treffen een jonge generatie die met de paplepel is ingegoten dat schoenen verkopen nuttiger zou zijn dan kiezen voor een cultuurstudie. Studenten denken ten onrechte dat talenstudies minder nuttig zijn op de arbeidsmarkt, terwijl men zich vroeger meer verbreding en verdieping durfde te permitteren.

‘Door alle tijds- en financiële druk komen studenten nu vaak al gestrest binnen, terwijl studeren juist loslaten is en je in het diepe durven gooien’

Motivatatie en studen- tenaantallen

Binnen de bachelor Latijns-Amerikastudies kan in Leiden in het eerste jaar op nulniveau met Spaans worden begonnen en studenten verlaten de opleiding op B2/C1-niveau. Hun motivatie komt volgens Timmer voort zowel uit ‘het exotische’ van de taal als hun nieuwsgierigheid naar een gebied dat zich niet beperkt tot alleen Spanje. Sommige studenten hebben voorkennis omdat ze gereisd hebben door Latijns-Amerika, of omdat een van hun ouders uit een Latijns-Amerikaans land komt.

Door demografische ontwikkelingen en doordat studenten in Leiden tegenwoordig ook Spaans kunnen volgen binnen verschillende minoren en andere opleidingen, is het aantal eerstejaars bij de bachelor Latijns-Amerikastudies in vijftien jaar tijd gedaald van vijftig naar vijftientwintig. Volgens Timmer is dat echter een vertekend beeld, omdat studenten die het vak als tweede studie volgen administratief niet worden meegeteld.

Tijdens de studie valt de uitval volgens Timmer mee: ‘De meeste uitval is gedurende het eerste jaar, terwijl daar in het tweede jaar nog amper sprake van is omdat studenten dan ook in het buitenland gaan studeren. In het derde jaar houden we ongeveer zeventien van de vijftientwintig studenten over.’

Om meer studenten aan te trekken is er in samenwerking met het ICLON (de lerarenopleiding van de Universiteit Leiden) een database aangelegd met een aanbod van gastlessen van zowel docenten als studenten. Ook wordt er samen met Frans, Duits en Italiaans tijdens een profielkeuzemiddag een minicollege verzorgd voor leerlingen uit het voortgezet onderwijs.

Tijdens de eerdergenoemde protesten gaf Timmer ook zelf enkele lessen aan vwo 4 en 5: ‘Het toeval wilde dat die leerlingen bij aardrijkskunde en geschiedenis Latijns-Amerika als examenonderwerp hadden. Dat bood mij de gelegenheid om, via misverstanden rond

uitspraken van Columbus, het belang van taal en communicatie te benadrukken.’

Europese Talen en Culturen

De Universiteit van Groningen bracht de moderne vreemde talen al in 2012 onder in de studie Europese Talen en Culturen. Volgens Gerdientje Oggel, aan deze universiteit werkzaam als docent Spaans

binnen de faculteit Letteren en vakdidacticus Spaans aan de faculteit Gedrag & Maatschappijwetenschappen, is dit wel enigszins ten koste gegaan van de afzonderlijke talen. Er zijn nu minder lessen in de doeltaal, maar zij vindt het toch een goede beslissing geweest: ‘Nogal wat talen zouden anders zijn weggevallen, wat overigens ook wel is gebeurd met Hongaars en Portugees, maar Italiaans, Zweeds en Russisch hebben we in ieder geval kunnen behouden.’ Oggel legt uit dat Europese Talen en Culturen nu een brede bachelor biedt waarbij studenten een taal en een profiel kiezen. Gekozen kan worden uit Duits, Engels, Frans, Italiaans, Nederlands als tweede taal, Russisch, Spaans en Zweeds en in het tweede jaar uit de profielen Taal en Maatschappij, Cultuur en Literatuur en Politiek en Maatschappij.

In het eerste jaar wordt taalvaardigheid gevolgd in de hoofdtal en de overige vakken in het Engels of Nederlands, maar er is in de colleges altijd een nauwe samenhang tussen de gekozen taal en de verschillende disciplines. Deze integratie vindt plaats door virtuele, internationale samenwerkingen met universiteiten in doeltaallanden, taal- en disciplinespecifieke colleges, een buitenlandminor in het derde jaar en de scriptie in de doeltaal. ‘Uiteindelijk komt in het laatste semester van het derde jaar alles samen’, vertelt Oggel. ‘Studenten schrijven dan een scriptie in de doeltaal binnen het gekozen profiel, waarbij ze kunnen bogen op hun taalvaardigheid, hun interdisciplinaire kennis en verschillende interculturele ervaringen, waardoor zij een diep begrip hebben van wat contact met andere culturen kan betekenen en wat dat doet met de blik op je eigen culturele achtergrond. In die zin sluit de opleiding ook mooi aan bij de toenemende aandacht voor taal- en cultuurbewustzijn in

‘De opleiding sluit ook mooi aan bij de toenemende aandacht voor taal- en cultuurbewustzijn in de nieuwe eindexamens van het voortgezet onderwijs’

de nieuwe eindexamens van het voortgezet onderwijs.’

Verrijking

Volgens Oggel is de Europese component een verrijking: ‘We verbinden de disciplines met maatschappelijke vraagstukken, bijvoorbeeld hoe populisme zich manifesteert in de EU en Latijns-Amerika, hoe bepaalde Spaanse regio’s zich tot elkaar verhouden, of hoe

metaforen worden gebruikt in cultuur en literatuur. Onze studenten worden expert op het gebied van de plek die Europa inneemt in de wereld.’

Volgens Oggel trekt de Europese component juist extra studenten. Het aantal eerstejaars schommelt tussen de 120 en 150, van wie er ongeveer dertig voor Spaans kiezen. Dat dit aantal recent iets is teruggelopen, komt volgens haar door de algemene bezuinigingen en doordat Groningen een krimpregio is. Op de vraag wat ze doet om de studentenaantallen te vergroten, vertelt ze dat ze via haar werk bij de lerarenopleiding snuffelstages organiseert. Zo komen studenten al vroeg in aanraking met het voortgezet onderwijs als mogelijke toekomstige werkplek: ‘Die studenten zijn vervolgens ook voor leerlingen een soort rolmodel, waardoor er als het ware een kruisbestuiving plaatsvindt. Leerlingen kunnen verder via een webclass kennismaken met de colleges, of ze volgen een meeloopdag. Vanuit het Platform Spaans, een samenwerkingsverband ter bevordering van de Spaanse taal en cultuur in Nederland, zijn we bezig om gedurende een week onderzoekers van onze opleiding hun onderzoek te laten presenteren aan docenten in het voortgezet onderwijs. Zij kunnen daar vervolgens inspiratie voor hun eigen lessen uithalen én hun leerlingen interesseren voor een vervolgstudie Spaans.’

Teruglopende voltijd in Utrecht

Volgens Ana Llamazares, docent Spaans aan de Hogeschool van Utrecht, loopt het aantal studenten aan de lerarenopleiding van de Hogeschool van Utrecht terug: ‘Zo’n tien jaar geleden begonnen wij in het eerste jaar van de voltijd met twee groepen van vijftientwintig, nu slechts nog met de helft. De opheffing van het bindend

studieadvies aan het eind van het eerste jaar heeft ertoe geleid dat de uitval zich nu vooral in het tweede jaar voordoet. Aan het eind van de studie houden wij van die vijftientwintig studenten ook nog slechts de helft over. In de deeltijd zien we echter een constante groep van ongeveer vijftientwintig studenten die ieder jaar instroomt. Daarvan rondt een derde de opleiding

versneld af, een derde doet het nominaal en een derde vertraagt of rondt niet af.’

Llamazares noemt, naast open dagen en meeloopdagen, projecten die met scholen in de regio zijn gestart om scholieren enthousiast te maken voor Spaans, en wellicht ook het leraarschap: ‘Een van de projecten draait bijvoorbeeld om de graphic novel *Gazpacho Agridulce* (<vllt.nl/gazpacho>). Studenten lezen dit werk tijdens hun opleiding en nemen het vervolgens mee naar hun stage, waar ze het samen met leerlingen bespreken. Zo ontstaat er een mooie wisselwerking met het voortgezet onderwijs.’ Om gedurende de opleiding uitval te voorkomen, wordt door middel van matching gekeken of de opleiding ook werkelijk bij een student past. Llamazares vertelt dat studenten, voordat ze aan de hogeschool beginnen, artikelen lezen: in het Nederlands over het leraarschap en in het Spaans over een cultureel, literair of taalkundig onderwerp. Rond die thema’s worden vervolgens activiteiten georganiseerd, zodat studenten een beter beeld krijgen van wat ze van de opleiding kunnen verwachten. Het vereiste instroomniveau is minstens A2, want maar een beperkt aantal studiepunten is gericht op taalvaardigheid.

Om meer leerlingen te trekken, vertelt Llamazares, worden tijdens open dagen enthousiaste studenten ingezet: ‘Zij vertellen dan dat je niet alleen achter de boeken gaat zitten, maar ook naar de Spaanstalige wereld toe gaat om daarvan te leren. Zo sturen wij onze voltijdstudenten in het tweede jaar gedurende een periode van twaalf weken als taalassistent naar scholen in Spanje, Colombia of Peru. Zij kunnen dan aanschuiven bij een Engelse sectie (of andere taal), want het doel is vooral nagaan wat vreemdetalenonderwijs inhoudt.

Verder is het ook de bedoeling dat studenten gedurende hun opleiding intercultureel ervaring opdoen door middel van keuzeopdrachten die bijvoorbeeld te maken hebben met literatuur, feesten of bepaalde tradities. Wij proberen hen zo met een andere blik te laten kijken naar de cultuur van het land waar ze zijn, want daar hebben ze vaak een heel stereotiep beeld van. Daarbij leren zij ook hoe hun ervaringen met een bepaalde traditie over te brengen op anderen en hoe zij daar weer leerlingen in het voortgezet onderwijs mee kunnen enthousiasmeren.’

Spaans groeiend in Tilburg

Aan de lerarenopleiding van de Fontys Hogeschool in Tilburg is Spaans juist een van de snelst groeiende vakgroepen, vertelt Rebeca Chávez Rodríguez, hier werkzaam als vakdidacticus en docent Spaans. Evenals in Utrecht kan de bacheloropleiding in Tilburg zowel in voltijd als deeltijd worden gevolgd, met verder nog de mogelijkheid tot het volgen van een minor Spaans naast (bijvoorbeeld) een andere taal. Voor de minor Spaans melden zich volgens Chávez Rodríguez elk jaar meer studenten aan, maar er dient dan wel op minimaal A2-niveau te worden gestart, terwijl de bachelor ook gestart kan worden op nulniveau.

Studenten komen in Tilburg binnen via een intakegesprek, maar anders dan in Utrecht gebeurt dat zonder gerichte opdrachten. Daarnaast organiseert de opleiding meerdere meeloopdagen per jaar. Geïnteresseerde leerlingen wonen dan lessen bij over thema's als taal, identiteit en achtergrond. Contacten met scholen heeft Chávez Rodríguez, behalve via haar vakdidactisch netwerk, via een organisatie van scholen (onder de noemer van de Academische Opleidingsschool Tilburg), die ook een stageverzoek kunnen indienen.

Chávez Rodríguez benadrukt het interculturele aspect in haar lessen: ‘Om mijn lessen pakkend en boeiend te maken, kies ik bijvoorbeeld sprookjes en legendes als uitgangspunt. We kunnen het dan hebben over verhalen van over de hele wereld – van de Efteling tot Disney en het *realismo mágico*. Studenten kunnen zich daarbij afvragen: Wat valt mij op? Hoe is dat in mijn eigen cultuur? En wat vind ik daarvan, hoe verhoud ik mij ertoe?’

Zulke thema's overstijgen volgens haar de grenzen van één taal. Daarom ziet ze de moderne vreemde talen ook niet als elkaars concurrenten: ‘We zouden de moderne vreemde talen meer moeten bundelen en

kijken wat we gemeen hebben, bijvoorbeeld door cultuurintegratie en burgerschap.’ Die visie wordt gedeeld door Ana Llamazares, die aangeeft dat in Utrecht gezamenlijke werkruimtes en overlegmomenten bijdragen aan samenwerking. Zowel zij als Chávez Rodríguez benadrukken dat de talen juist veel van elkaar kunnen leren, vooral op het gebied van literatuur en taalvaardigheid.

Vooralsnog geen sangria

Die samenwerking beperkt zich niet tot de dagelijkse onderwijspraktijk. Ook op beleidsniveau wordt gewerkt aan nieuwe verbindingen en initiatieven. Zo wordt in samenwerking met de Universiteit Utrecht gewerkt aan een nieuwe hbo-master Spaans. Daarnaast bestaan aan de Universiteit van Amsterdam, Radboud Universiteit en Universiteit Utrecht nog altijd zelfstandige masteroplei-

‘We zouden de moderne vreemde talen meer moeten bundelen en kijken wat we gemeen hebben, bijvoorbeeld door cultuurintegratie en burgerschap’

dingen Spaanse Taal en Cultuur. Hoewel ook daar het aantal studenten iets terugloopt, is de situatie minder zorgwekkend dan bij Frans en Duits. Studenten werven met gratis sangria lijkt dus voor Spaans vooralsnog niet nodig.

Opvallend is wel dat alle geïnterviewden aangeven dat Spaans, Duits en Frans (en ook nog andere moderne vreemde talen) binnen de verschillende opleidingen samenwerken in plaats van, wat in het voortgezet onderwijs nog weleens het geval is, elkaar te zien als concurrenten. Want, zoals Ana Llamazares in het interview opmerkte: ‘Hoe mooi zou het toch zijn als leerlingen zich realiseren wat voor een rijkdom je hebt als je meer vreemde talen spreekt!’

Straf

One Battle After Another

Bob is een voormalig rebel die eens samen met sympathisanten een groep migranten probeerde te bevrijden. Maar dat verleden lijkt heel ver weg als je hem vijftien jaar later ziet. Samen met zijn dochter probeert hij te overleven met behulp van de nodige drank en drugs. Maar als zijn dochter wordt ontvoerd, moet hij wel weer wat van zijn oude lef oproepen om achter de daders, een alt-right organisatie, aan te gaan. Daarbij wordt hij geconfronteerd met beelden en personen uit zijn verre verleden. *One Battle After Another* is een mengeling van actiefilm en komedie, maar speelt ook in op het huidige politieke klimaat in de Verenigde Staten, waarbij de boodschap duidelijk is: je moet op durven staan tegen organisaties die onaantastbaar lijken. De film is losjes gebaseerd op Thomas Pynchons roman *Vineland* uit 1990. Deze blockbuster, met hoofdrollen voor Leonardo DiCaprio en Sean Penn, is zeker geschikt voor gebruik in de klas.

Put Your Soul on Your Hand and Walk

Put Your Soul on Your Hand and Walk is een indringende film over de situatie in Gaza en daardoor misschien wel een wat controversiële film om in de klas te laten zien. De film vertelt het verhaal van de Iraanse regisseur Sepideh Farsi, die probeert om de situatie in Gaza vanuit het gebied te laten zien. Maar ze wordt bij de grens tegengehouden, waarna ze in contact komt met Fatma Hassona, een Palestijnse fotojournalist. De twee vrouwen bouwen door middel van videogesprekken een band op, terwijl we door Fatma ook een beeld krijgen van de verwoestingen in het gebied en het effect daarvan op het leven van de bevolking. Want waar Fatma de hele tijd vrolijk lijkt en droomt over verre reizen, is ze ook heel realistisch over de mogelijkheid dat ze gaat sterven. Ze weet dat louter de beslissing om de deur uit te gaan een doodvonnis kan betekenen. Prachtig document, maar vereist wel behoorlijke voorbereiding van de docent en goede inschatting van de sfeer in de klas.

Straf

Een film over het Nederlandse onderwijs, daar worden we in ieder geval toch wel een beetje nieuwsgierig van, ook al is het duidelijk dat het niet al te serieus zal zijn. In *Straf* volgen we Edwin, een wel erg karikaturale docent muziek die door niemand van de school serieus wordt genomen. Hij wordt zowel online als in de klas enorm in de maling genomen en zoekt zijn toevlucht aan de horizon: de baan van conrector. Helaas lijkt dit te mislukken door zijn gebrek aan orde en hij gaat praten met de stoere, maar niet al te handige gymleraar Peter. Die adviseert hem om vooral terug te slaan. Helaas neemt Peter dit iets te letterlijk op en hij slaat een provocerende leerling vol in het gezicht. Hierna begint een kat-en-muisspelletje tussen de chanterende leerlingen en de in het nauw gedreven docenten. *Straf* is een film met wel wat grappige stukjes, maar zeker geen hoogvlieger. En in de klas laten zien? Liever niet, de leerlingen zouden eens op bepaalde gedachten kunnen komen...